

Lejla Žujo - Marić

MOSTAR NA PRAGU VELIKOG VIJEKA

Plan Mostara izdavačke kuće Pacher & Kisić, reprint izdanje, Muzej Hercegovine, Mostar 2022.godine

U okviru djelatnosti Muzeja Hercegovine tokom 2022.godine zabilježeno je objavljivanje zanimljivog dokumenta u njegovom reprint izdanju. Riječ je o *Planu grada* izdanom 1899. godine u sklopu izdavačke djelatnosti poznate mostarske knjižare Pacher & Kisić čiji je original pronađen u kartoteci jedne od berlinskih biblioteka. Tako je ovaj dokument u skeniranoj, a potom štampanoj formi u reprint izdanju doputovao nazad Mostaru nakon više od 120 godina od objavljivanja i postao dostupan široj javnosti. Tekst je sa njemačkog na bosanski prevela Enisa Simić čime je omogućen susret jezika i kultura, ali i različitih vremenskih dimenzija – prošlosti i sadašnjosti. U dvojezičnom sadržaju brošura sadrži 33 stranice.

U uvodnom dijelu naslovljenom *Plan Mostara – kratki putokaz i imenik ulica* te uz imenovanje toponima po kojima je prepoznatljiva geografija grada, predstavljen je razvoj Mostara od srednjevjekovnog perioda, njegov uspon u vremenu Osmanske vladavine a kao historijski logičan slijed najavljuje se razdoblje koje je u fokusu ove brošure – austrougarski period. Prateći nazive najvažnijih sfera javnog života u Mostaru austrougarskog razdoblja, brošura je organizirana u dijelove s nazivima *Uredi, Gradska nadležstva, Austro – Ugarska vojna zapovjedništva - Organi vlasti i institucije, Kasarne, Ostalo, Poštansko – telegrafaska služba, Obrazovne ustanove, Privatne službe i ostali uredi, Značajne firme, Izletišta & znamenitosti, Nomenklatura za plan Mostara.*

Posljednji dio donosi mapu grada Mostara na kojoj su upisani prepoznatljivi lokaliteti grada. Na karti je vidljivo da se jezgro urbanog života koncentriše oko Neretve i Radobolje stvarajući skladnu organsku cjelinu između prirodnih resursa i kulturno – historijskih znamenitosti. Brošura donosi i lokalitete koji nose veliki turistički potencijal i stvaraju pretpostavke za razvoj kulturnog turizma, te su u skladu s austrougarskim urbanim planiranjima zamišljeni kao izletišta i prostori za odmor, ali i učenje o bogatoj kulturnoj baštini grada.

Uz najvažnije institucije za funkcionisanje i razvoj grada navedene su i adrese na kojima se one nalaze što svjedoči i o dinamici života u pojedinim dijelovima grada, ali donosi i vrlo vrijedne podatke o imenima mostarskih ulica. Pažljivi čitalac će primijetiti da se prema navedenim podacima mogu prepoznati identiteti Mostara važni za njegovu historiju tokom 20. vijeka.

Iako je po dolasku austrougarske vlasti zabilježeno postojanje kasarne Konak, u brošuri se pokazuje strogo utvrđena hijerarhija u objektima za organizaciju vojske i administracije. Okovan na svim gradskim prilazima vojnim objektima – kasarnama, Mostar se u austrougarskom dobu formira kao bitno vojno - strateško središte odakle će se ispisivati i njegova novija historija.

Mostar je na kraju 19. vijeka prepoznatljivi ambijent prosvjete i kulture, te ova brošura donosi i spisak kulturnih i obrazovnih institucija. Uočava se da u gradu djeluje mnoštvo javnih školskih ustanova različitih stručnih usmjerenja čije je postojanje uvjetovano bogatstvom kulturnog naslijeđa ovoga grada. Mozaik tog života čine i podaci o kulturnim društvima i štamparskim preduzećima. S obzirom na to da je kraj 19. i početak 20. vijeka vrijeme koje se u književnohistorijskom smislu ocjenjuje kao doba modernizacije bosanskohercegovačke književnosti na čijoj je historijskoj karti nezaobilazan i Mostar, koji je, prema riječima Elbise Ustamujić, *prepoznatljiv kao književni i kulturni centar i preko granica Bosne i Hercegovine*, u brošuri *Plan Mostara* među nazivima ustanova i njihovim adresama mogu se naći i one koje svjedoče o gradu u kojem je u to vrijeme živio i djelovao Aleksa Šantić, Svetozar Ćorović, Jovan Dučić, Ivan Milićević, a stasavao Hamza Humo, Abdurezak Hivzi Bjelevac, itd. Ne smiju se zanemariti ni podaci o privatnim preduzećima jer se iz njih može rekonstruisati presjek različitih djelatnosti u okviru grada – od zdravstvenih, advokatskih, ugostiteljskih, štamparskih, do vrtlarskih, trgovačkih i ugostiteljskih firmi, itd.

Među svim nazivima, ono što plijeni posebnu pažnju jeste slika Mostara u uvodnim dijelovima teksta. Nakon informacija o broju stanovnika prema

popisu iz 1895. godine, naracija vremenski odlazi na same početke mostarske urbane historije i veže se uz tragove duboke prošlosti. Kazuje se da se na brdu Hum nalazio srednjovjekovni utvrđeni dvorac, a njegovo podnožje – podgrad razvijat će se kao Mostar. U trenutku nastanka brošure evidentirani su ruševinski ostaci toga dvorca. Ne zahvatajući sav vremenski opseg, brošura donosi neke od prijelomnih godina u mostarskoj historiji prije austrougarskog doba posebno naglašavajući da grad *procvat doživljava od vremena turske invazije*.

Na kraju svega navedenog, valja zaključiti da je tekst naslovljen *Plan Mostara izdavačke kuće Pacher & Kisić* vrijedno svjedočanstvo o jednom razdoblju historije Mostara. Štampan dvojezično, na bosanskom i na njemačkom jeziku uz preglednu unutrašnju organizaciju podataka, prikladan je kako za strance koji se žele upoznati sa razvojem Mostara u periodu Austro – Ugarske, tako i za ljude sa ovih prostora.

Čitana u svjetlu jezičkih znakova predloženih kroz mapu, brošura kroz nazive bitnih institucija i adrese na kojima se nalaze donosi autentično svjedočanstvo o Mostaru. Još jednom se potvrđuje da Mostar ima svoj historijski kontinuitet i bogato kulturno – historijsko naslijeđe na pragu modernog doba.

Osim navedenog, ova brošura može poslužiti i kao vrijedan dokument o značajnoj djelatnosti izdavačke kuće *Pacher & Kisić* koja i danas živi u pamćenju grada, te je nezaobilazan dio njegove urbane historije.

Vrijednost publikacije ogleda se u vjerodostojnim podacima organizovanim na pregledan i zanimljiv način, a svi podjednako doprinose saznanjima o urbanom razvoju Mostara i njegovoj bogatoj kulturnoj prošlosti.

